

УДК 352.07:332.14

Х. Мітюшкіна,
В. Абалмасова

**ПРІОРИТЕТНІ СФЕРИ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ У РЕАЛІЗАЦІЇ
СПІЛЬНИХ ІНІЦІАТИВ У м. МАРИУПОЛІ
(НА ПРИКЛАДІ КОНКУРСУ «ГРОМАДСЬКИЙ БЮДЖЕТ»
З 2018 ПО 2021 РОКИ)**

У 2018 році Маріуполь приєднався до програми «Громадський бюджет». У статті проведено порівняльне дослідження участі маріупольців у реалізації спільних громадських ініціатив, тобто на вирішення яких місцевих проблем були спрямовані проекти маріупольців.

Для цього використано систему сучасних наукових методів пізнання для глибокого аналізу обраної проблеми. Для визначення ймовірних напрямків впровадження майбутніх ініціатив, проведено опитування серед авторів проектів які приймали участь у конкурсі «Громадський бюджет», проаналізовано статистичні данні на платформі конкурсу за 4 роки та зроблено на основі отриманих даних прогноз ймовірних напрямків майбутніх проектів.

У статті зроблено висновки, щодо основних викликів, які можуть виникнути в процесі планування реконструкції Маріуполя. А саме, довіра до місцевої влади; вибір об'єктів спадщини, які треба відновлювати разом з критичною інфраструктурою; затяжна війна; зміни структури населення післявоєнного Маріуполя; проблеми з житловим фондом.

Ключові слова: *партиципаторне бюджетування, громадський бюджет, місцеве самоврядування, громадянське суспільство, бюджет участі.*

DOI 10.34079/2226-2822-2023-13-25-174-187

Постановка проблеми. Маріуполь – це українське місто обласного значення в Донецькій області. Воно знаходиться на південному сході України близько до кордону з росією. Маріуполь це кліматичний і грязьовий курорт на березі Азовського моря. У радянські часи і вже після набуття незалежності український Маріуполь відвідуваний російськими туристами. Це вплинуло на те, як жителі бачать місто і стало основою формування суперечливих політико-ідеологічних поглядів.

На початку 2022 році Маріуполь володіє потужним економічним, інтелектуальним потенціалом і міжнародним авторитетом. Місто є культурним центром регіону і віднесене до категорії історичних. Розвиток Маріуполя був вражаючим, це відмічали всі хто бував у місті. Особливо ті хто приїздив у місто з окупованих територій України. Все змінилося 24 лютого 2022 року після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України. Зараз місто зруйновано. Але ми впевнені у перемозі України і вже плануємо відбудову українського Маріуполя.

В Маріуполі завжди була різноманітність політичних вглядів. Це проявилось у кінці 2013 році у місті почалися конфлікти поглядів, серед мешканців були ті хто підтримував Євромайдан і ті хто пізніше виходили на мітинги Антімайдану. Вже навесні 2014 року Маріуполь знаходився в окупації. Бойовики самопроголошеної Донецької народної республіки захопили будівлю міської ради. У результаті проведення антитерористичних заходів місто, яке протягом місяця було в окупації, звільнили.

Ці події відобразились на майбутньому Маріуполя. У цей час все більше маріупольців почали визначатися з проукраїнським вектором громадського розвитку, але були і ті хто чекав повернення «радянського життя». У цей період Маріуполь прийняв до себе багато переселенців зі всієї Донецької області, які хотіли жити на вільній українській території. Життя у місті швидко почало відновлюватися. Одночасно почався розвиток громадського суспільства, завдяки міжнародним організаціям і фондам, а люди зрозуміли яку силу вони мають коли об'єднуються. Маріупольці почали цікавитися демократичними інструментами впливу на місцеву владу.

Актуальність проблеми. Найближчим до громадян рівнем здійснення публічної влади є місцеве управління. Достатньо низький рівень участі маріупольців у партисипаторних практиках ставить перед представниками місцевого управління та мешканцями міста завдання щодо використання цього потенціалу під час відбудови та відновлення міста, таким чином реалізуючи пряму демократію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні є велика кількість літератури про партисипаторне міське врядування, включаючи програми державного бюджету. Питанню реалізації бюджету участі у громадах присвячені праці таких вчених, як: Блюй А., Стоклуска Е., Донос Л., Плоский К., Сотник І., Ус Я. Агата Блюй та Ева Стоклуска у своєму посібнику для практиків «Партисипаторний (громадський) бюджет крок за кроком» (Блюй та Стоклуска, 2015) зробили опис окремих елементів процедури Громадського бюджету і різних способів їх реалізації, а також привели приклади конкретних рішень та їх можливих наслідків або результатів на прикладі Польщі. У своєму посібнику «Упровадження та вдосконалення Громадського бюджету: практичні рекомендації» (Донос та Плоский, 2019) Леонід Донос та Костянтин Плоский розглянули феномен Громадського бюджету та дослідили досвід чотирьох років реалізації конкурсу в Україні (з 2015 до 2018 роки). Сотник Ірина та Ус Яна у статті «Бюджет участі: досвід застосування та перспективи вдосконалення в містах України» (Сотник та Ус, 2018) проаналізували вплив Громадського бюджету на розвиток міста на прикладі Сум. Вивчали громадську участь в Україні у своїх роботах також Хуткий Д., Аврамченко К., Ізюмський М., Омелічкін С. У своїй праці «Оцінка впливу бюджету участі в Україні» (Khutkuu and Avramchenko, 2019) Дмитро Хуткий та Кристина Аврамченко дослідили вплив Громадського бюджету на громаду: якість її життя, мешканців та місцеве самоврядування. У посібнику «Дорожня карта впровадження бюджету участі» (Ізюмський та Омелічкін, 2020) Михайло Ізюмський та Сергій Омелічкін зробили описову частину всіх стадій конкурсу та створили візуалізацію інструменту у вигляді «інтерактивного» стенду за допомогою якого можна цілісно уявити всю дорожню карту для її практичного застосування громадами.

Незважаючи на те, що дослідження результатів запровадження та реалізації бюджету участі в українських громадах вже є, як на рівні всієї країни так і окремих місцевих кейсів, але цей інструмент участі громадськості потребує подальших наукових досліджень, що й зумовило вибір теми статті. Крім того, використання Маріуполя як прикладу є особливо важливим, оскільки це місто було ключовим прикладом зміни політики після Майдану з 2014 і до 2022 роки, а вплив таких інклюзивних програм ще не повністю зрозумілий.

Метою статті є виявлення пріоритетних напрямків громадської участі, аналіз отриманих даних та прогнозування потенційних сфер зацікавленості громадськості у реалізації спільних соціальних ініціативах у післявоєнному Маріуполі.

Методологія. У першій частині статті наведені результати аналізу статистичних даних з платформи конкурсу за 4 роки. Дані були надані організацією SocialBoost яка керує електронною платформою «Громадський бюджет», на якій відбувалося голосування за проекти у м. Маріуполі.

У другій частині статті наведені результати опитування авторів проєктів, які приймали участь у конкурсі з 2018 по 2021 роки. Опитування було проведено у період з 4 по 14 грудня 2022 року. Методом онлайн анкетування, з використанням респондентами комп'ютера або смартфона. Опитано 25 респондентів віком від 18 років. Така кількість респондентів зумовлена наслідками російського повномасштабного вторгнення, зокрема вимушеним переміщенням сотень тисяч мариупольців.

У третій частині - зроблено прогноз ймовірних напрямків майбутніх проєктів. Методи аналізу включали вивчення описової та логічної статистики.

Викладення основного матеріалу дослідження. Партиципаторне бюджетування (також цей інструмент демократії називають громадським бюджетом або бюджетом участі) упроваджують у світі вже понад 30 років, і з кожним роком він набуває дедалі більшої популярності. Це й не дивно, адже партиципаторне бюджетування дає змогу у відносно короткий строк вирішувати нагальні потреби громади, стимулює економічний розвиток на місцевому рівні, поліпшує відносини між інституціями та представниками громадянського суспільства й органами влади. До того ж громадський бюджет сприяє ефективному використанню бюджетних коштів й активізації громадськості, її участі в ухваленні рішень щодо використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Також цей інструмент прямої демократії допомагає соціально захищеним представникам більшості дбати про вразливу меншість: наприклад, про осіб з інвалідністю, безробітних, внутрішньо переміщених осіб, літніх людей, безпритульних і сиріт (Федерація канадських муніципалітетів..., 2020.).

Партиципаторний бюджет може бути ефективним зряддям освіти та навчання в сфері самоврядування – він спонукає мешканців до ознайомлення з механізмами побудови і витрат місцевого бюджету, змушує їх приймати виважені рішення стосовно раціональності використання бюджетних коштів, а також замислюватись над перспективами і загальним баченням розвитку даної місцевості. Все це знаходить своє відображення в способі побудови бюджету. Отже, слід розглядати партиципаторний бюджет не лише як інструмент, який можна застосувати в будь-яких обставинах, але й також як елемент конкретної філософії самоврядування як спільноти, тобто сукупності влади і мешканців однієї територіальної одиниці, які співпрацюють між собою заради розвитку останньої (Пинчук та Щербак, 2018).

В Україні історія партиципаторного бюджету (громадського бюджету, бюджету участі) бере початок із 2015 року. Цей механізм став своєрідною «доброю угодою» між місцевими органами влади та громадськістю, а також новою можливістю для налагодження діалогу.

Автори проєктів, представники влади й громадських організацій, мешканці навчаються взаємодіяти та будувати нові зв'язки, тож дедалі більше ініціатив із поліпшення життєвого простору та вирішення інших локальних проблем отримують утілення. Бюджет участі чимраз частіше розглядають як платформу посилення соціальної згуртованості, реалізації принципів інклюзивності та доступності в громадах (Донос та Плоский, 2019).

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» надає територіальним громадам право брати участь у процесі розроблення та ухвалення рішень щодо питань місцевого значення, зокрема, Закон запроваджує такий механізм як місцеві ініціативи.

Як вже було зазначено, ідея дослідження зумовлена бажанням зрозуміти якими були пріоритетні шляхи громадської участі у реалізації спільних ініціатив і якими вони можуть бути під час відновлення та відбудови міста. Бюджет участі – це інструмент демократії. Однією з найважливіших цінностей, яка впливає на дієвість цього інструменту та перспективи розвитку є довіра мешканців. Громадські проєкти завжди є сигналом для влади про слабкі напрямки в їх роботі. Мариупольське місцеве

самоврядування та громадські активності за 4 роки переконалися що цей інструмент корисний для громади.

Маріуполь – місто трансформації. Темпи змін мотивували і надихали не лише маріупольців але й жителів усієї України. Кожен день місто ставало кращим, змінювалося і розвивалося, а його жителі мали можливість долучитися до цього процесу. І саме партисипаторний бюджет розкривав ці можливості найкраще.

Положення про Бюджет громадської участі м. Маріуполя було затверджене рішенням Маріупольської міської ради від 28.02.2018 № 7/28-2437. Його метою були розвиток демократичного суспільства, удосконалення діалогу між владою і територіальною громадою, залучення громади до вирішення питань місцевого значення, впровадження інноваційних механізмів залучення громадськості до розподілу коштів міського бюджету міста Маріуполя, вирішення соціально значущих питань, впровадження кращих європейських практик партиципаторного бюджетування (Маріупольська міська рада, 2018).

Положення передбачає, що за рахунок коштів громадського (партиципаторного) бюджету м. Маріуполя можуть реалізовуватись великі та малі проекти. Великі проекти - це проекти міжрайонного, загальноміського значення, загальна вартість реалізації яких становить від 300 000,01 грн. до 600 000,00 грн. На такі проекти виділяється 40 % від коштів виділених на вид проекту. Малі проекти – це проекти вуличного, квартального, районного значення загальна вартість реалізації яких становить від 20 000,00 грн. до 300 000,00 грн. На такі проекти виділяється 60 % від коштів виділених на вид проекту, які рівномірно розподіляються по районах міста (15 % загального обсягу громадського бюджету м. Маріуполя на кожен район).

Для аналізу маріупольського досвіду впровадження Громадського бюджету були використані дані від організації SocialBoost. Це технологічна громадська організація, що розвиває IT-проекти із соціальним впливом, інструменти електронної демократії, електронного урядування та відкритих даних (SocialBoost, n.d.). Зведена статистика кожного етапу конкурсу завжди була доступна на сайті конкурсу міста але у зв'язку з безпековими причинами після повномасштабного вторгнення росії на територію України організація закрила сайти на окупованих територіях. Водночас на наш запит SocialBoost надала інформацію щодо загальних статистичних даних за 4 роки по Маріуполью.

Обсяг Громадського бюджету визначається щорічно згідно з рішенням міської ради про міський бюджет. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» сума конкурсу має складати до 1% від загального бюджету, але не менше 7 мільйонів гривень. Бюджет Маріуполя на 2021 рік – 4 мільярди 678 мільйонів гривень. Один відсоток від міського бюджету складає 46,7 мільйонів гривень. При цьому бюджет конкурсу Громадський бюджет у Маріуполі в 2021 році був не такий великий, а всього 7 мільйонів гривень.

У 2018 році загальний бюджет конкурсу був максимальний, і склав 13 млн 585 тис грн. У 2020 році бюджет конкурсу був 8 мільйонів гривень, а у 2019 і 2021 роки сума була однаковою і склала 7 мільйонів гривень. Зменшення загального бюджету конкурсу зумовило підвищення конкуренції серед учасників конкурсу. Загалом, загальний бюджет усіх поданих проектів зростав з кожним роком, виключенням став 2020 рік (табл. 1).

Таблиця 1

Бюджет конкурсу Громадський бюджет м. Маріуполь

Рік	Чисельність населення	Загальний бюджет усіх поданих проектів, грн.	Загальний бюджет, виділений на проведення конкурсу, грн.	Конкуренція на 1 грн. бюджету
2018	436 569	16 290 217	13 585 000	1,20
2019	436 569	36 159 318	7 000 000	5,17
2020	436 569	33 983 791	8 000 000	4,25
2021	436 569	53 199 635	7 000 000	7,60
Загальне	436 569	139 632 961	35 585 000	3,92

Результати аналізу застосування Громадського бюджету в Маріуполі засвідчують зростання кількості ініціатив, що відображає зацікавленість громадськості та місцевої влади в його подальшому провадженні (таблиця 2). Виключенням став 2020 рік, частково це можна пояснити впливом кризи 2020 року через епідемію коронавірусу.

Таблиця 2

Активність мешканців у Громадському бюджеті в Маріуполі

Рік	Кількість поданих проєктів	Кількість проєктів, що беруть участь у голосуванні	Кількість проєктів, які відхилили	Частка проєктів, які брали участь у голосуванні	Кількість проєктів-переможці
2018	61	34	27	55.74	30
2019	146	123	23	84.25	32
2020	137	98	39	71.53	33
2021	161	133	28	82.61	26
Загальне	505	388	117	76.83	121

Станом на 2018 р. загальна кількість жителів, які взяли участь у голосуванні в конкурсі становила 1793, а вже в 2021 році досягла – 38278 осіб. За 4 роки відбулося різке зростання рівня залучення громадян до участі в голосуванні за проєкти, що відображає прагнення жителів безпосередньо впливати на сфери витрат бюджету міста.

У конкурсі представлений достатньо широкий спектр різноманітних категорій напрямів участі городян у різних сферах міста. Загалом виділено 12 категорій, а саме «Охорона навколишнього середовища», «Створення спортивно-розважальних майданчиків», «Благоустрій/обладнання закладів охорони здоров'я», «Благоустрій прибудинкової території», Благоустрій/обладнання установ соціального захисту», «Покращення дорожньо-транспортної інфраструктури», «Створення зон відпочинку», «Благоустрій / обладнання закладів освіти», «Покращення пляжної інфраструктури», «Благоустрій/обладнання закладів культури», «Вуличне освітлення» та «Інше».

Таблиця 3

Рейтинг проєктів за кількістю голосів

Категорії	2018	2019	2020	2021	Всього
Благоустрій/обладнання закладів освіти	0	2 828	4 845	14 268	21941
Створення спортивно-розважальних майданчиків	861	1 694	2 140	1 350	6045
Створення зон відпочинку	405	1 564	1 156	488	3613
Благоустрій/обладнання закладів охорони здоров'я	322	694	360	0	1376
Благоустрій прибудинкової території	0	194	407	766	1367

Пріоритетними категоріями громадської участі у реалізації спільних ініціатив у 2018 році були – «Створення спортивно-розважальних майданчиків» (861 голос), «Створення зон відпочинку» (405 голосів) та «Благоустрій/обладнання закладів охорони здоров'я» (322 голоси). А починаючи з 2019 року категорія «Благоустрій/обладнання закладів освіти» стала лідером за кількістю голосів (табл. 3).

Різні автори мають різні можливості, у тому числі й адміністративні, для просування своїх проєктів. Звичайно легше підключити свій адміністративний ресурс закладам освіти, ніж зібрати голоси активістів. В Маріуполі дуже популярними останні роки були групові чати, в тому числі в закладах освіти. Наприклад, кожен клас школи мав хоча б один окремий чат у месенджері для покращення комунікації між вчителями та батьками. Особливої популярності вони набули підчас карантину з початком пандемії коронавірусу у 2020 році в Україні. Частіше там обговорювалися питання щодо навчання дітей та організаційні моменти. Звісно коли вчителі один раз на рік розміщували інформацію про те що школа приймає участь у конкурсі «Громадський

бюджет» і як ця шкільна ініціатива покращить умови перебування у школі для дітей, то її прохання проголосувати за проєкт, підтримували більшість батьків.

У зв'язку зі значною популярністю конкурсу серед закладів освіти в порівнянні з іншими категоріями та наріканнями громадських активістів з інших сфер, міська рада внесла правки до Положення про громадський бюджет м. Маріуполя. Освітні проєкти – це проєкти, подані автором з обраною категорією «Благоустрій / обладнання закладів освіти», реалізація яких стосується приміщень або територій шкіл, дошкільних закладів, інших закладів освіти. На такі проєкти виділяється не більше 50 % загального обсягу громадського бюджету м. Маріуполя (Маріупольська міська рада, 2018). Це рішення добре сприйнялося громадськістю і закрило питання з непропорційністю ресурсів.

Що стосується гендерного показника активності, то авторами проєктів частіше були жінки (табл. 4). Середній показник їх участі за 4 роки склав – 77,54 %, що стосується чоловіків-авторів їх середня кількість склала лише 22,46 %. При цьому з кожним роком це співвідношення ставало все більшим. Так у 2018 році кількість чоловіків-авторів склала 17 осіб або 30,36 %, а вже у 2021 році їх було 23 особи або 16,08 %. Водночас кількість жінок-авторів лише зростала. Якщо в 2018 році свої проєкти на конкурс подали 39 жінок або 69,64%, то вже у 2021 році ця кількість склала 120 осіб або 83,92 %.

Таблиця 4

Гендерна приналежність авторів проєктів у м. Маріуполі

Рік	Загальна кількість авторів	Кількість чоловіків-авторів	Відсоток чоловіків-авторів	Кількість жінок-авторів	Відсоток жінок-авторів
2018	56	17	30,36	39	69,64
2019	139	33	23,74	106	76,26
2020	117	23	19,66	94	80,34
2021	143	23	16,08	120	83,92
Загальне	455	96	22,46	359	77,54

Віковий розподіл серед авторів проєктів виявився також нерівномірним. Найбільшу активність проявили люди, віком від 46 до 65 років. Тим не менше, доволі активними виявились особи від 36–45 років. Найменша кількість авторів у віці до 25 років. Інтерес до конкурсу авторів чий вік перевищує 65 років почав знижуватися після 2020 року.

За умовами конкурсу Громадський бюджет подавати та голосувати за проєкти можуть жителі міста, які досягли вісімнадцятирічного віку й офіційно зареєстровані як такі, що проживають на його території. У випадку, коли особа зареєстрована за межами міста, однак фактично проживає у м. Маріуполі, для участі у процесі повинна надати довідку, що підтверджує її проживання на території міста. Прикладами таких документів можуть бути студентський квиток або довідка внутрішньо переміщеної особи.

Проголосувати можна було в одному з Центрів надання адміністративних послуг міста за допомогою паперового бланку для голосування. Кожен мешканець міста міг обрати два проєкти (один великий та один малий), або ж один із цих двох категорій. Голосування також відбувалось на сайті <https://pb.org.ua/>. Електронна форма такого голосування була спрямована на посилення цифрової трансформації, процесів прийняття рішень, залучення громадян і державних службовців у контексті електронної демократії. Переможцями голосування ставали проєкти, які набрали найбільшу кількість голосів за рейтинговою системою. Підсумки голосування затверджуються Експертною радою з питань громадського (партиципаторного) бюджету м. Маріуполі. Підтримані містянами проєкти під час голосування були реалізовані міською владою у наступному році і паралельно розпочинався новий цикл громадського бюджету.

Аналіз даних, зібраних шляхом опитування.

Матеріал наступної частини статті отриманий у результаті проведення дослідження методом опитування мариупольських активістів які приймали участь у конкурсі «Громадський бюджет». До анкетування вдалося залучити 25 авторів проєктів. Така кількість пов'язана з ситуацією яка сталася в Маріуполі після повномасштабного вторгнення та тими жахіттями які довелося пережити жителям міста. Велика кількість виживших мариупольців, в тому числі й активістів, зараз адаптуються на новому місці тому не мають часу, ресурсу та мотивації відповідати на питання.

Анкета опитування складалася з двох блоків кожен з яких містив по 7 питань. Перший блок включав питання щодо отриманого досвіду респондентів під час участі в конкурсі «Громадський бюджет». У другому блоці я хотіла дізнатися думку активістів щодо майбутнього Маріуполя. При цьому відповіді на питання другого блоку не були обов'язковими, бо ми розуміємо болюче відношення мариупольців до питань майбутнього.

В процесі дослідження було опитано 25 громадських активістів м. Маріуполя, які приймали участь у конкурсі «Громадський бюджет». Серед них 7 осіб або 28 % лише один раз приймали участь у конкурсі, по 8 осіб або по 32 % опитаних були авторами два й три рази, та 2 особи або 8 % – кожен рік, тобто 4 рази.

Більша кількість опитаних 20 осіб або 84 % мали досвід реалізації проєктів за рахунок міського бюджету. Найбільша кількість опитаних впровадили 2 ініціативи – 9 осіб або 36 %. Одну ідею вдалось втілити 8 опитаним або 32 %. 12 % або 3 особи реалізувати по 3 проєкти. І лише в одного опитаного був досвід втілення 4 ідей у межах конкурсу Громадський бюджет. Не всім авторам проєктів вдалось отримати досвід реалізувати свої ініціативи, а саме 4 особам або 16 % опитаних. Деякі з них вперше були переможцями конкурсу у 2021 році але повномасштабне вторгнення росії в Україну завадила їм це зробити.

Учасників опитування частіше за все мотивувало приймати участь у конкурсі ще успіх першого разу участі; прозорість конкурсу; наявний час та знання; можливість отримати досвід у проєктному менеджменті; професійні інтереси; бажання покращувати місто, вулицю або мікрорайон. Демотивували приймати участь наступного разу учасників опитування – брак часу; складна система голосування за проєкти конкурсу; пасивність людей при голосуванні; затягування строків реалізації проєктів представниками комунальних підприємств.

Більша кількість опитаних 9 осіб або 36 % подавали проєкти які віднесено до категорії «Благоустрій прибудинкової території». 7 опитаних або 28 % ініціювали проєкти категорії «Благоустрій / обладнання закладів освіти». Свої ініціативи 6 осіб або 24 % подали до категорії «Створення спортивно-розважальних майданчиків». Рівна кількість опитаних по 3 особи або по 12 % ініціювали проєкти з наступних чотирьох категорій «Охорона навколишнього середовища», «Покращення дорожньо-транспортної інфраструктури», «Створення зон відпочинку» та «Благоустрій/обладнання закладів культури». 2 особи або 8 % опитаних подавали проєкти з категорії «Інше» і лише один серед опитаних – «Покращення пляжної інфраструктури». Жодного проєкту учасники анкетування не ініціювали з категорій – «Благоустрій/обладнання закладів охорони здоров'я», «Благоустрій / обладнання установ соціального захисту» та «Вуличне освітлення» (рис. 1).

25 ответов

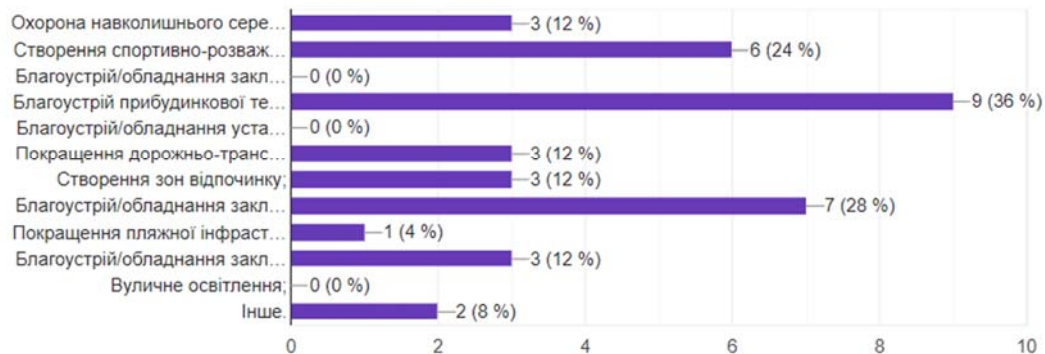

Рисунок 1. Проєкти з якої категорії Ви подавали на конкурс у попередні роки?

Ранжування за пріоритетами мотивації учасників опитування від найважливішого (рис. 2):

1. Бажання змінювати місто
2. Відсутність можливості залучити кошти іншими шляхами
3. Бажання спробувати можливості цього інструменту на практиці
4. Особисті амбіції
5. Бездіяльність місцевої влади у вирішенні питання.

Зазначимо, що жоден учасник опитування не запропонував свій варіант мотивації, всі обрали з запропонованих.

25 ответов

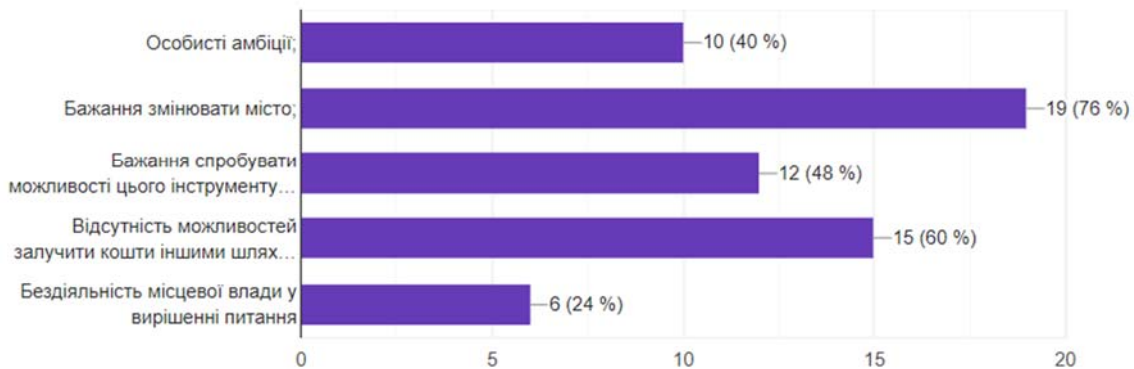

Рисунок 2. Що Вас мотивувало подати проєкт на конкурс «Громадський бюджет»?

Наступні два питання анкетування стосувалися недоліків та складнощів конкурсу "Громадський бюджет" та шляхів їх вирішення на думки авторів ініціатив. Серед складнощів учасники опитування найчастіше виділяли такі недоліки, як пошук підрядних організацій та якісного обладнання; довге оформлення документів і тому проєкти реалізували взимку; складнощі з набором голосів. Щодо шляхів вирішення цих недоліків пропонували наступні варіанти: впровадити базу перевірених підрядних організацій; налагодження співпраці між авторами, представниками відповідального відділу та підрядниками проєкту; зменшити строки реалізації проєктів, проводити ширшу інформаційну кампанію тому що багато містян не знають про конкурс. Троє серед опитаних не відчули жодних складнощів під час всіх етапів конкурсу.

Другий блок питань, щодо бачення активістів майбутнього міста включав 7 питань відповіді на які були не обов'язковими. Перше питання було про те чи виїхали респонденти з окупованого Маріуполя. І більша частина, з тих хто дав відповідь, а саме 18 осіб або 85,7 % відповіли, що виїхали, 2 осіб або 9,5 % вже повернулися жити у окуповане місто і одна особа взагалі не виїздила.

На наступне питання відповіли лише 15 респондентів. При цьому 13 осіб або 86,7 % вказали, що планують повертатися\залишатися в український Маріуполь, а 2 особи або 13,3 % цього робити не збираються. Позитивну відповідь на питання щодо необхідності відновлення конкурсу Громадський бюджет у вільному Маріуполі дали 20 осіб або 95,2 % (рис. 3). Аргументуючи це тим що Громадський бюджет є абсолютно реальним та дієвим інструментом для покращення рідного міста, в межах своїх компетенції; це інструмент, який допомагає активізувати громадську активність і покращувати місто; це реалізація індивідуальних мрій але для розвитку міста. Водночас лише 1 особа вважає це недоцільним, аргументувавши свій вибір тим що здебільшого автори проєктів витрачають власний час і не мають достатньої мотивації, а після пережитого це взагалі буде нереально.

21 ответ

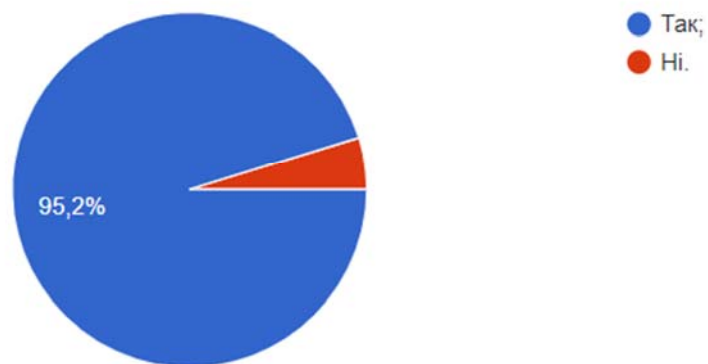

Рис. 3. Чи потрібно, на Вашу думку, відновити конкурс Громадський бюджет у вільному Маріуполі?

10 осіб або 71,4 % тих, хто відповів на запитання взяли б Ви участь у конкурсі Громадський бюджет, як автор проєкту знов відповіли позитивно, а 4 особи або 28,6 % більше не планують цього робити. При цьому актуальними категоріями проєктів на їх погляд будуть – «Відновлення житлового фонду», «Відновлення житлово-комунального господарства (вода, газ, енергозабезпечення та інше)», «Відновлення дорожньо-транспортної інфраструктури», «Відновлення/обладнання закладів освіти» та «Відновлення / обладнання закладів охорони здоров'я». Водночас респонденти готові ініціювати проєкти з наступних категорії «Відновлення житлово-комунального господарства (вода, газ, енергозабезпечення та інше)», «Відновлення житлового фонду» та «Охорона навколишнього середовища».

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Як показує набутий на сьогодні досвід партиципаторний бюджет дозволяє багатьом жителям бути почутим та сприяє залученню до місцевого самоврядування тих громадян, які до цього не брали участі у вирішенні локальних проблем. Відроджуючи Громадський бюджет в українському Маріуполі, треба пам'ятати, що довіра мешканців завжди має

бути тією цінністю, про яку треба дбати задля того, щоб витрачені ресурси, час та зусилля принесли стійкий довгостроковий результат.

Планування майбутнього Маріуполя після деокупації міста і закінчення війни це необхідність теперішнього часу. Експерти вже почали працювати над Стратегією відродження Маріуполя «Mariupol Reborn» бо попереду багато роботи. В основу праці ляже мариупольська Стратегія розвитку — 2030, ухвалена незадовго до початку повномасштабної війни. Новий план включатиме міжнародну експертизу, провідні та сучасні технології в роботі, а головне – комплексний та цивілізований підхід в масштабному будівництві міста. Також він передбачає ключові першочергові кроки направлені на відновлення критичної інфраструктури Маріуполя. При цьому важливо дивитися в минуле, щоб розвивати майбутнє. Бо те, що ми приносимо з минулого, визначає, ким ми є. Не варто цим нехтувати, будуючи плани.

Підводячи підсумок, результатів проведеного дослідження хочемо зазначити, що п'ятьма пріоритетними сферами громадської участі у реалізації спільних ініціатив за чотири роки у м. Маріуполі (з 2018 по 2021 роки) були «Благоустрій/обладнання закладів освіти», «Створення спортивно-розважальних майданчиків», «Створення зон відпочинку», «Благоустрій/обладнання закладів охорони здоров'я», «Благоустрій прибудинкової території».

При цьому всі три різновиди пріоритетів (які були, які актуальні зараз, які готові ініціювати респонденти) відрізняються один від одного. І це не дивно, бо проекти які пропонували жителі у Маріуполі з 2018–2021 роки були направлені на покращення міста. Категорії, які автори назвали актуальними у майбутньому в Маріуполі, а саме це ініціативи з відновлення нормальних умов для життя, яких у місті зараз немає. І остання група пріоритетів для авторів минулих проектів пов'язана з їх особистими мотиваціями.

У зв'язку з жорстокими актами насильства та гуманітарною катастрофою, яка стала результатом блокади міста, потрібно розуміти що не всі мариупольці переживши це повернуться жити у місто навіть після закінчення війни. Зараз у Маріуполі знаходяться приблизно 100–120 тисяч мариупольців (Маріупольська міська рада, 2022b). Одна частина жителів яка вирішила виїхати з окупованого міста, зараз живе в Україні, а інша закордоном. Чим довше буде продовжуватися війна, тим більше вірогідність, що люди звикнуть до нового місця і повернення у рідне місто для них не буде таким бажаним. Вже зараз мариупольці знаходять нову роботу, нове житло, знаходять близьких людей та нових друзів. Осядуть скоріш за все молоді сім'ї з дітьми які саме за ради них будуть залишатися.

І це потрібно враховувати при плануванні майбутнього Маріуполя, бо саме повернення у нього молодих людей, експертів та спеціалістів які будуть хотіти не лише його відновлення, але й плануватимуть своє подальше життя там, подарують місту відродження. Також треба враховувати фактор зміни структури населення післявоєнного Маріуполя. Зараз майже половина мариупольців які залишаються в місті - це пенсіонери. При цьому, частка їх участі у Громадському бюджеті в 2021 році склала лише 4,9 %. Що свідчить про не зацікавленість цієї вікової категорії у використанні цього інструмента.

До повномасштабного вторгнення росії жителі кожного дому в Маріуполі намагалися покращити його та своє подвір'я, створюючи комфортні умови для всіх мешканців будинку. Для цього мариупольці приймали участь у різних програмах, грантових конкурсах та Громадському бюджеті. Під час блокади міста, подвір'я будинків перетворилися на спільні польові кухні, гуманітарні штаби та центри психологічної допомоги. Що допомогло багатьом пережити цей жахливий період. Нажаль, непоодинокими були випадки перетворення прибудинкових майданчиків багатоповерхівок на кладовища інколи з братськими могилами.

Учасники опитування зазначили, що майбутніми актуальними сферами спільних громадських ініціатив, на їх думку, можуть бути «Відновлення житлового фонду», «Відновлення житлово-комунального господарства (вода, газ, енергозабезпечення та інше)», «Відновлення дорожньо-транспортної інфраструктури». І я з ними згодна, для підтвердження цих прогнозів приведу данні Маріупольської міської ради. У Маріуполі від обстрілів росіян постраждали 2 257 багатоквартирних будинків. Загалом знищено понад 50 % багатоповерхівок, а це 1 356 будинків. Понад 38 тисяч приватних будинків мають різні ушкодження, з них понад 11 тисяч зруйновано більше ніж на 40 % чи знищено (Маріупольська міська рада, 2022а). Ці данні та результати дослідження свідчать про необхідність звернути першочергово увагу на цю проблему. Бо проблеми з житловим фондом можуть завадити навіть бажаним повернутися у місто. І лише коли відбудеться покращення у цих сферах інші категорії проєктів почнуть цікавити маріупольську громаду.

При цьому, ми вважаємо, обов'язково необхідно одразу поновити конкурс Громадський бюджет у звільненому Маріуполі. Бо проєкти втілені у межах цього інструменту набувають особливої цінності не лише для автора але й для тих хто за нього проголосував, бо дадуть відчуття співучасті у відродженні міста.

На нашу думку, довга війна може стати проблемою для повернення в місто, але не для його відродження. Повернення у Маріуполь це не повернення у минуле життя. І чи буде бажання у «старих» маріупольців жити в післявоєнному Маріуполі питання відкрите.

Бібліографічний список

- Блюй, А. та Стоклуска, Е., 2015. *Партиципаторний (громадський) бюджет крок за кроком. Посібник для практиків*. Варшава : Майстерня громадських досліджень та інновацій «Сточня» Доступно: <https://pauci.org/upload/files/krok_za_krokom.pdf>
- Донос, Л. та Плоский, К., 2019. *Упровадження та вдосконалення Громадського бюджету: практичні рекомендації: Посібник*. Київ : Проект «Партнерство для розвитку міст» [online] Доступно: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/PLEDDG_Public_Budget_Guide_2019_UA.pdf>.
- Ізюмський, М. та Омелічкін, С., 2020. *Дорожня карта впровадження бюджету участі: посібник*. Харків [online] Доступно: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/598/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D1%83_%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>.
- Маріупольська міська рада, 2018. *Положення про Бюджет громадської участі м. Маріуполя, затверджене рішенням Маріупольської міської ради від 28.02.2018 № 7/28-2437* [online] Доступно: <<https://mariupolrada.gov.ua/city-council-solutions/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-bjudzhet-gromadskoi-uchasti-m.-mariupolja>>.
- Маріупольська міська рада, 2022а. Окупанти продовжують доруйновувати житло маріупольців. Під знищенням понад 50 тисяч квартир. [Telegram] 22 листопада. [online] Доступно: <<https://t.me/mariupolrada/11747>>.
- Маріупольська міська рада, 2022б. Пенсійний фонд терористичної «днр» підрахував наявну кількість пенсіонерів в Маріуполі... [Telegram] 7 червня [online] Доступно: <<https://t.me/mariupolrada/9824>>.

- Пинчук, Б. та Щербак, М. О., 2018. *Партиципаторний бюджет місцевих громад: зарубіжний досвід та національні особливості реалізації* [online] Доступно: <<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9549/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>.
- Сотник, І. М. та Ус, Я. О., 2018. Бюджет участі: досвід застосування та перспективи вдосконалення в містах України. *Механізм регулювання економіки* [online], 1, с. 31–44. Доступно: <https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_36/Iryna_M_Sotnyk_Yana_O_UsThe_Participatory_Budgets_Experience_in_Application_and_Prospects_of_Improvement_in_Ukrainian_Cit.pdf>.
- Федерація канадських муніципалітетів та Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2020 *Кейс-стаді. Упровадження та вдосконалення громадського бюджету. Досвід українських міст і рекомендації*. [online] Доступно: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/708/PLEDDG_Casestudy_Participatory_Budgeting_2020.pdf>.
- Khutkyy, D. and Avramchenko, K., 2019 *Impact evaluation of participatory budgeting in Ukraine*. Kyiv, Ukraine [online] Available at: <<https://cutt.ly/vKVFic2>>.
- SocialBoost*: офіційний сайт, (б.д.) [online] Доступно: <<https://socialboost.ua/>>.

References

- Bliui, A. and Stokluska, E., 2015. *Partytyspatorny (hromadsky) biudzheth krok za krokom. Posibnyk dlia praktykiv [Participatory (public) budget step by step. A guide for practitioners]*. Varshava: Maisternia hromadskykh doslidzhen ta innovatsii «Stochnia». Available at: <https://pauci.org/upload/files/krok_za_krokom.pdf> (in Ukrainian).
- Donos, L. and Ploskyi, K., 2019. *Uprovadzhenia ta vdoskonalennia Hromadskoho biudzhetu: praktychni rekomendatsii: Posibnyk [Implementation and improvement of the Public Budget: practical recommendations: Manual]*. Kyiv: Proekt «Partnerstvo dlia rozvytku mist» [online] Available at: <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/PLEDDG_Public_Budget_Guide_2019_UA.pdf> (in Ukrainian).
- Federatsiia kanadskykh munitsypalitetiv ta Proekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy «Partnerstvo dlia rozvytku mist», 2020. *Keis-stadi. Uprovadzhenia ta vdoskonalennia hromadskoho biudzhetu. Dosvid ukrainskykh mist i rekomendatsii [Case stages. Implementation and improvement of the public budget. Experience of Ukrainian cities and recommendations]*. [online] Available at: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/708/PLEDDG_Casestudy_Participatory_Budgeting_2020.pdf> (in Ukrainian).
- Iziumskyy, M. and Omelichkin, S., 2020 *Dorozhnia karta vprovadzhenia biudzhetu uchasti: posibnyk [Participatory Budget Implementation Roadmap: A Guide]*. Kharkiv [online] Available at: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/598/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D1%83_%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (in Ukrainian).

- Khutkyu, D. and Avramchenko, K., 2019 *Impact evaluation of participatory budgeting in Ukraine*. Kyiv, Ukraine [online] Available at: <<https://cutt.ly/vKVFic2>>.
- Mariupolska miska rada, 2018 *Polozhennia pro Biudzhet hromadskoi uchasti m. Mariupolia, zatverdzhene rishenniam Mariupolskoi miskoi rady vid 28.02.2018 № 7/28-2437 [Regulations on the Public Participation Budget of the city of Mariupol, approved by the decision of the Mariupol City Council of February 28, 2018 No. 7/28-2437]*. [online] Available at: <<https://mariupolrada.gov.ua/city-council-solutions/pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-bjudzhet-gromadskoi-uchasti-m.-mariupolja>> (in Ukrainian).
- Mariupolska miska rada, 2022a. Okupanty prodovzhuiut doruinovuvaty zhytlo mariupoltsiv. Pid znyshchenniam ponad 50 tysiach kvartyr [The occupiers continue to destroy the housing of the residents of Mariupol. More than 50,000 apartments were destroyed]. [Telegram] 22 lystopada. [online] Available at: <<https://t.me/mariupolrada/11747>> (in Ukrainian).
- Mariupolska miska rada, 2022b. *Pensiyni fond terorystychnoi «dnr» pidrakhuvav naiavnu kilkist pensioneriv v Mariupoli...* [The pension fund of the terrorist "DNR" counted the number of pensioners in Mariupol...] [Telegram] 7 June [online] Available at: <<https://t.me/mariupolrada/9824>> (in Ukrainian).
- Pynchuk, B. and Shcherbak, M. O., 2018. *Partytyspatorny biudzhet mistsevykh hromad: zarubizhnyi dosvid ta natsionalni osoblyvosti realizatsii [Participatory budget of local communities: foreign experience and national implementation features]*. [online] Available at: <<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9549/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> (in Ukrainian).
- SocialBoost*: official website, (n.d.) [online] Available at: <<https://socialboost.ua/>>.
- Sotnyk, I. M. ta Us, Ya. O., 2018. *Biudzhet uchasti: dosvid zastosuvannia ta perspektyvy vdoskonalennia v mistakh Ukrainy [Participatory budget: application experience and prospects for improvement in Ukrainian cities]*. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky, I*, pp. 31–44. [online] Available at: <https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_36/Iryna_M_Sotnyk_Yana_O_UsThe_Participatory_Budgets_Experience_in_Application_and_Prospects_of_Improvement_in_Ukrainian_Cit.pdf> (in Ukrainian).

Стаття надійшла 29 квітня 2023 р.

**Mitiushkina K.,
Abalmasova V.**

PRIORITY AREAS OF PUBLIC PARTICIPATION IN THE IMPLEMENTATION OF PUBLIC BUDGET COMPETITIONS IN MARIUPOL (2018-2021)

In 2018, Mariupol joined the Public Budget program, where local residents were invited to propose projects that would improve the city. When funded, these projects received funding from the city budget, a key step towards participatory decision-making in Mariupol.

The article conducts a comparative study of the participation of Mariupol residents in the implementation of joint public initiatives, that is, which local problems were the projects of Mariupol residents aimed at solving. For this, a system of modern scientific methods of cognition was used for in-depth analysis of the chosen problem. In order to determine the likely directions of implementation of future initiatives, we conducted a survey among project authors

who participated in the "Public Budget" competition, analyzed statistical data on the competition platform for 4 years, and based on the received data, made a forecast of the likely directions of future projects.

Finally, the article argues that the key challenges that might arise in the process of planning the reconstruction of Mariupol are the following: trust in local authorities; selection of heritage sites to be restored together with critical infrastructure; protracted war; changes in the population structure of post-war Mariupol and problems with the housing stock.

Mariupol is a Ukrainian city of regional importance in the Donetsk region. It is located in the southeast of Ukraine, close to the border with Russia. Mariupol is a climatic and mud resort on the shores of the Sea of Azov. In Soviet times and already after gaining independence, Ukrainian Mariupol was frequented by Russian tourists. This affected the way residents see the city and became the basis for the formation of conflicting political-ideological views.

At the beginning of 2022, Mariupol had a powerful economic and intellectual potential, the city was the cultural center of the region with a historic central area. The post-2014 development of Mariupol was impressive, it was noted by everyone who visited the city. Especially those who came to the city from the occupied territories of Ukraine. Everything changed on February 24, 2022, after the start of a full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine. Now the city is destroyed. But we are confident in the victory of Ukraine and are already planning the reconstruction of Ukrainian Mariupol.

There has always been a diversity of political views in Mariupol. This manifested itself at the end of 2013, when conflicts of views began in the city, among the residents there were those who supported Euromaidan and those who later went to Anti-Maidan rallies. Already in the spring of 2014, the city was under occupation. Militants of the self-proclaimed Donetsk People's Republic captured the city council building. As a result of anti-terrorist measures, the city, which was under occupation for a month, was liberated.

These events defined the future of Mariupol. Currently, more and more Mariupol residents identify with the pro-Ukrainian vector of social development, but there were also those who were waiting for the return of "Soviet life". During this short period, from 2014 to 2022, Mariupol received many immigrants from the entire Donetsk region who wanted to live in free Ukrainian territory. Life in the city quickly began to recover. At the same time, the development of civil society began, thanks to international organizations and foundations, and people realized what power they have when they unite. The people of Mariupol became interested in democratic tools of influence on local authorities.

Keywords: participatory budgeting, public budget, local self-government, civil society, participation budget.